

OVER KIJKWIZERS EN ANDERE HULPMIDDELEN (1)

In het moderne onderwijs is het de bedoeling de leerlingen een steeds grotere mate van zelfstandigheid en zelfverantwoordelijkheid te geven. Er zijn allerhande formulieren, lesbrieven, taak/kijkwijzers ontwikkeld die dit proces van verzelfstandiging helpen ondersteunen. In deze reeks artikelen proberen we duidelijkheid te verschaffen in de terminologie en hoe ermee kan worden gewerkt. Nu de kijkwijzer en het observatieformulier.

Door: Hans Dijkhoff

Het is al vaker gezegd: door de grotere rol die de leerling krijgt toebedeeld, verandert de rol van de docent. Of we dit wense-

Een wel heel aparte manier van lezen

FOTO: HANS DIJKHOFF

lijk achten is niet de insteek van dit artikel.

Wel is van belang dat we door die veranderende rol en de verzelfstandiging meer tijd krijgen om aandacht te besteden aan (groepen) leerlingen die onder dan wel boven de norm presteren. In de diverse doorkijkjes uit het *Basisdocument VO* heeft u al kunnen zien dat we in een klas verschillende niveaus van meedoen kunnen onderscheiden (o.a. Brouwer, LO 2 2007). De rest van de klas is dan zelfstandig bezig.

Het gebruik van een kijkwijzer en andere instrumenten moet de leerling geleidelijk worden bijgebracht. De meerwaarde blijkt pas als er efficiënt gebruik van wordt gemaakt. Er wordt vaak gezegd dat het teveel werk is, of dat de leerlingen zo tijd verliezen. Het zijn klassieke valkuilen. Het overgaan van docentsturing naar leerlingsturing is een proces van geleidelijkheid.

HULPMIDDELEN

Het gebruik van audiovisuele hulpmiddelen zal een vlucht nemen. De computer doet steeds meer zijn intrede in de zaal. Er zijn al diverse systemen op de markt die helpen bij bewegingsanalyses (Dartfish, Visual Coach). In deze artikelenreeks beperk ik mij tot de geschreven/gedrukte hulpmiddelen. Er staan ons daarvan tegenwoordig vele ter beschikking. Ze maken het zelfstandig/zelfverantwoordelijk werken makkelijker en ondersteunen het ook. Het gaat hierbij om allerhande (zelf-ontwikkelde) formulieren en uitgaven. Daaraan wordt dan een naam gekoppeld. Het gaat er nu om dat we voor ons vak bij een bepaalde aanduiding weten waarover we het hebben. Enkele voorbeelden van buiten ons vak.

Een bekende kijkwijzer zie je op tv en film: de figuurtjes die

aangeven wat er zich allemaal in een film afspeelt en voor welke leeftijdscategorie deze film geschikt is. In onder andere het taalonderwijs is de kijkwijzer een observatie-instrument om te kunnen scoren op bijvoorbeeld het algemeen pedagogisch/didactisch handelen of op context en vakinhoud. De kijkwijzer van TOM (teamonderwijs op maat) is een enquête die wordt ingezet om de onderwijsorganisatie in kaart te brengen. Ook in ons vak wordt onder een kijkwijzer een veelheid van zaken verstaan. Zo vinden we plaatjes die een beweging beschrijven; opdrachten om uit te voeren; observatieopdrachten; complete lesbrieven enzovoort. We kunnen rustig stellen dat in ons vak het bij de term kijkwijzer niet altijd duidelijk is wat ermee wordt bedoeld.

BELANGRIJK

Alle hulpmiddelen die worden gebruikt, dienen te zijn afgestemd op de doelgroep. De gebruikte voorbeelden kunnen dan ook niet klakkeloos worden overgenomen voor iedere schoolsoort.

In het vervolg van dit artikel wordt steeds begonnen met een definitie van wat ik versta onder de naamgeving.

Kijkwijzer

Definitie

Een afbeelding van een beweging(sverloop) met, indien nodig, enkele aanwijzingen.

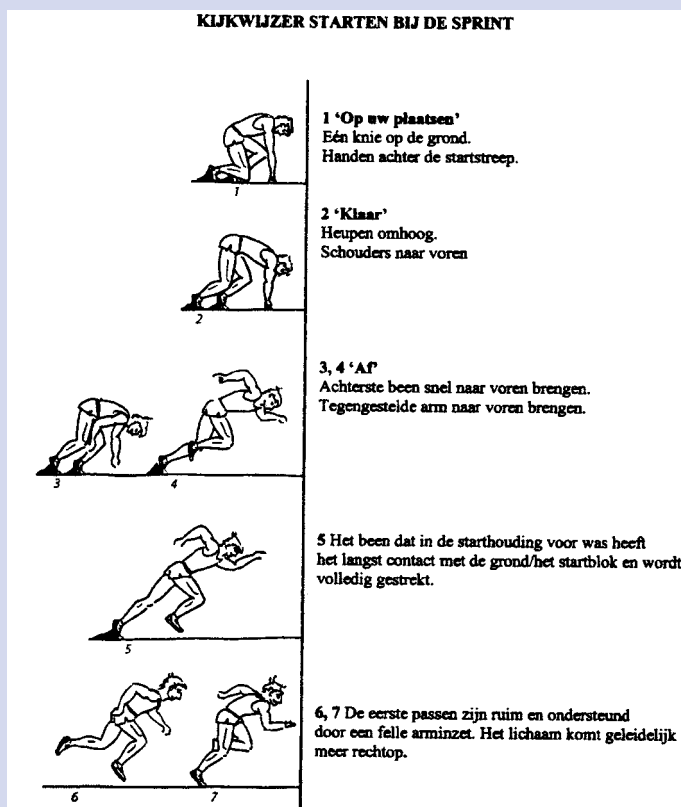
Doel

Aan de hand van een kijkwijzer kan een (groep) leerling(en) zelfstandig een beweging(sverloop) leren.

Het instrument kan ook worden gebruikt om elkaar te helpen (controleren).

De complexiteit van de beweging, het niveau van de groep en het doel wat je hebt bepalen of en hoeveel tekst erbij staat.

Bij het maken van kijkwijzers zou je rekening kunnen houden

OBSERVATIEWIJZER BIJ DE SPRINT

Naam leerling die je observeert: _____

Naam observant: _____

Noteer aan de hand van de kijkwijzer 'Starten bij de sprint' of de leerling zich aan de volgende punten houdt

	Goed*	Nog oefenen*
Starthouding		
Klaarhouding		
Start		
Armondersteuning		

*aankruisen wat van toepassing is

Opmerkingen: _____

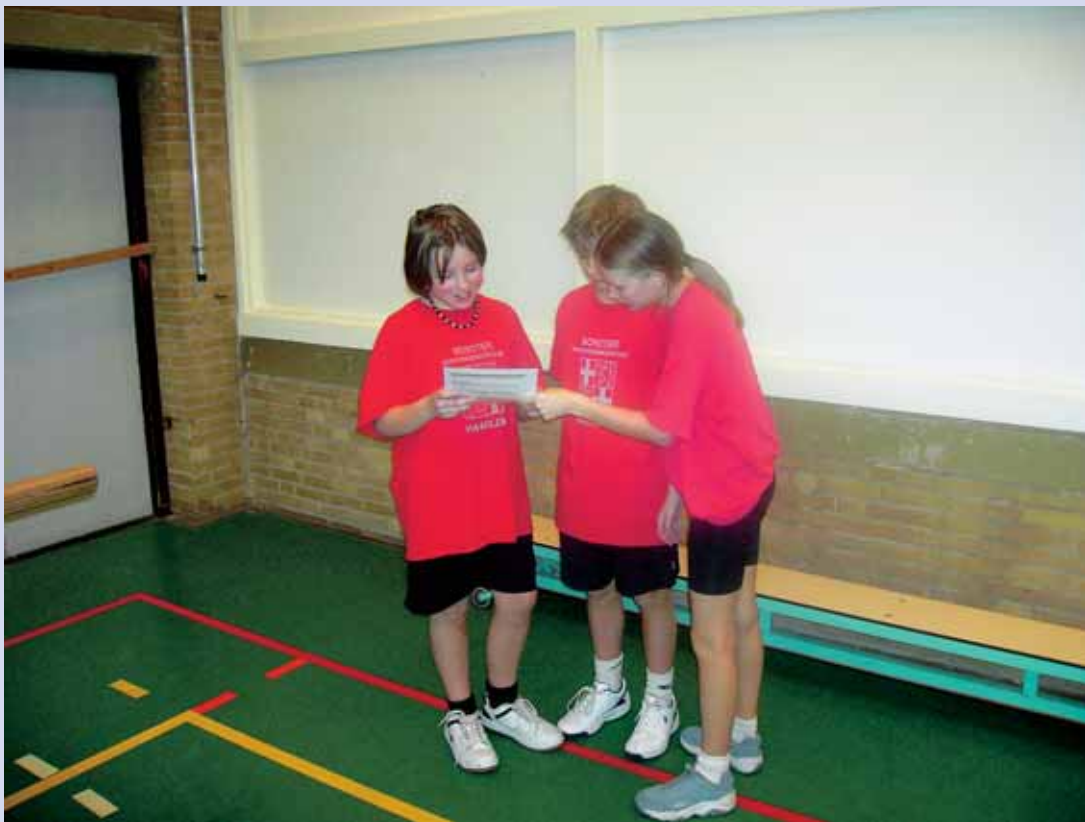

FOTO: HANS DIJKHOFF

Een goed aantal
voor een kijkwijzer

met algemene richtlijnen bij het maken van 'job aids' (handleidingen of hulp bij taken zoals het vervangen van een inkt patroon bij een printer) (Elliot, 1999) in Behets, *Didactiek van het bewegingsonderwijs*.

- Gebruik specifieke, on dubbelzinnige taal.
- Gebruik werkwoorden die verwijzen naar observeerbare gedragingen.
- Gebruik korte woorden en zinnen.
- Vermeld verschillende stappen afzonderlijk en niet gegroepeerd.
- Zet de tekening links en de uitleg rechts.
- Let op humor.

Het aantal leerlingen rond een kijkwijzer blijft beperkt (maximaal vier). Het is aan te raden er meerdere neer te leggen bij grotere groepen. Ook moeten de leerlingen leren om zo'n instrument te hanteren. Ze krijgen een afgemeten hoeveelheid tijd om de kijkwijzer door te nemen, bijvoorbeeld twee minuten (Behets, 2006). De docent bevraagt in het begin de leerlingen of de bedoeling is begrepen.

Observatiewijzer

Definitie

Opdracht waarbij een (groep) medeleerling(en) aan de hand van vaststaande criteria moet worden bekeken. Het kan zijn dat de observatie aan de hand van een kijkwijzer plaatsvindt.

Doel

Leerlingen leren een beweging(sverloop) te analyseren, waardoor ze leren over beweging.

SLOT

In dit artikel heb ik een aantal hulpmiddelen aangegeven die ons ter beschikking staan om in de lessen te gebruiken daar waar we leerlingen zelfstandig/zelfverantwoordelijk willen maken. Tevens heb ik geprobeerd enige helderheid in de gebruikte terminologie aan te brengen.

In een volgend artikel zal een aantal voorbeelden worden gegeven van andere hulpmiddelen hoe ermee kan worden gewerkt. Hierbij heb ik niet de pretentie volledig te zijn.

Ik hoop dan ook op reacties uit het veld met voorbeelden van *good practice* waarin wordt getoond wat er voor de diverse doelgroepen wordt gebruikt. Het gaat daarbij om werkbaarheid, de juiste inhoud voor de doelgroep en het goed gebruik van de leermiddelen.

Literatuur

- Behets, D. (2006) *Didactiek van het bewegingsonderwijs*. Leuven, ACCO
- Bom, D. (1999), *Atletiek*, tweede fase LO. Meppel, Edu'Actief
- Faber, K. (2001) *Bewegingsonderwijs op maat*. Baarn, HBuitgevers
- Houthoff, D. en Van Mossel G. (1998) *Beter leren spelen*. Meppel, Edu'Actief
- Leijssen, H. (2003), *What's in a game*, Leuven, ACCO
- Timmers, E. en Mulder, M.J. (2006) *Didactiek voor sport en bewegen*. Baarn, de VRIESEBORCH

Hans Dijkhoff is docent didactiek aan de Hogeschool van Amsterdam, afdeling ALO.

Correspondentie: h.dijkhoff@hva.nl